

המקיים קוצים בכרם; רבי אלעזר (כצ"ל. תוס') אומר: קדש [והמקיימם — רשע הוא, שאף המקיים עומד באיסור 'לאו' כזרע, כנריש מועד קטן]. וחכמים אומרים: לא קדש אלא דבר שכמוהו מקיימים. וטעמו של רבי אלעזר פירש רבי חנינא, שכן בערב מקיימים קוצים בשדות לגמליהם. (וחכמים הולכים אחר רובא דעלמא שאינם מקיימים קוצים לגמליהם. רשב"ם).

דפים קנו — קנז

- רסה. א. דברי שכיב מרע ללא קנין — האם הם ככתובים וכמסורים; בשבת ובחול?
 ב. האם מותר לקנות קנין משכיב מרע בשבת?
 ג. האם אפשר לזכות ממון לאדם על ידי אחר; לגדול ולקטן?

א. לחכמים, דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין. (תקנת חכמים היא, כדי שלא תטרף דעתו עליו — כדלעיל קמזו). רבי אלעזר (בן שמוע. תוס') אומר: אחד בריא ואחד מסוכן צריך קנין. נכסים שיש להם אחריות נקנים בכסף בשטר ובחזקה. ושאיין להם אחריות — במשיכה.

רשב"ם צדד על פי סוגית הגמרא לעיל (קנא:), שאפילו מצוה מחמת מיתה צריך קנין לרבי אלעזר (וערש"ל ורש"ש).

לדברי רבי יהודה (וסתם מתניתין), רבי אליעזר (בן הורקנוס) אומר: בשבת — דבריו קיימים (בלא קנין וכתובה. רשב"ם), מפני שאין יכול (לקנות ו)לכתוב. אבל לא בחול. ולדברי רבי מאיר אמר רבי אליעזר: בחול דבריו קיימים מפני שיכול לכתוב (וכיון שראוי לכתובה לכך אינה מעכבת), אבל לא בשבת. רבי יהושע אומר: בין בחול בין בשבת.

א. הלכה כרבי יהושע.

ב. לדעת הר"ד [דלא כהתוס'] אין כאן שתי שיטות, רבי אלעזר ורבי אליעזר, אלא שיטה אחת של רבי אליעזר, המחלקת בין שבת לחול.

ב. אמר רבי לוי: קונים קנין משכיב מרע אפילו בשבת, ואעפ"י שאין צריך קנין (כחכמים ודלא כרבי אלעזר) — כדי שלא תטרף דעתו עליו.

א. לדברי רשב"ם ותוס', אין חילוק בין נותן כל נכסיו או מקצתם, ואפילו אינו מצוה מחמת מיתה — התירו בשכיב מרע לעשות קנין בשבת. ולדעת הרא"ש מותר רק כאשר מחלק כל נכסיו [ומותר אפילו באופן שהקנין מועיל, כגון שאומר בפירוש שלא יחזור בו אם יעמוד], אבל במקצת — אין שייך הטעם של טירוף הדעת.

ויש סוברים שלא התירו אלא במקום שאין הקנין מעלה ומוריד, שהרי דבריו תקפים גם ללא קנין, אבל כשהקנין נצרך, כגון שנותן כל נכסיו ומפרש אם יעמוד לא יחזור — אסור לקנות בשבת.

ב. נראה לכאורה שגם לרבי אליעזר שאמר 'בשבת דבריו קיימין מפני שאין יכול לכתוב', התירו לקנות משכיב מרע בשבת. [ואין יכול לכתוב/ אם הכוונה אף לקנין ללא כתיבה, פירושו אין יכול ללא ההתר המיוחד]. ואמנם תקנו שיעילו דבריו ללא קנין, אבל אם רוצה בדוקא לקנות, התירו כדי להפיס דעתו.

ג. התיר רבנו שמחה לשכור רץ בשבת לשלוח אחר אוהבו, שמא תטרף דעתו עליו (מובא בהג"א).

ג. לרבי יהודה וסתם משנתנו, רבי אליעזר אומר: זכין לקטן, הואיל ואין לו יד לזכות בעצמו, תקנו חכמים שיהא אחר זוכה ומקבל לצרכו (רשב"ם), ואין זכין לגדול. ולרבי מאיר אמר רבי אליעזר: זוכים לגדול ואין זוכים לקטן.

ולדברי רבי יהושע זכין בין לקטן בין לגדול.

הלכה כרבי יהושע. ונחלקו הראשונים האם יש לקטן זכיה מדאורייתא, או אינה אלא תקנת

חכמים, שזכיה מטעם שליחות היא וקטן אינו עושה שליח (ע' בב"מ עב וקדושין מב).

דף קנז

רסו. א. מי שמת והניח נכסים ליורשיו, ויש עליו בעלי חובות, האם גובים חובם מן היורשים?

ב. מי שמת הוא ואביו, ויש עליו בעלי חובות, ואין ידוע מי מת תחילה, הוא או אביו — האם גובים בעלי

חובות את חובם מנכסי האב?

א. מלוה בשטר (שיש בו אחריות נכסים, או אף בסתם — לפי מה שאנו נוקטים 'אחריות טעות סופר') — גובה מן היורשים, שהרי הנכסים שירשו נשתעבדו לבעלי החובות.

א. נכסים שקנאם הלווה לאחר ההלוואה — לפי מה שאנו נוקטים 'דאקני' — משתעבד, גובה מן

היורשים. יש אומרים אפילו לא כתב בשטר 'דאקני', ויש חולקים. (ע' חו"מ קיא, כ קו, א).

ב. יתומים קטנים, לדברי התוס' (קעד). אין גובים מהם אפילו מלוה בשטר אלא ממתנינים להם עד

שיגדלו, אם משום שאינם בני מצוה (רב פפא) או מחשש התפסת צרורות על ידי אביהם

(ר"ה ברדר"י). ואין כן דעת הרשב"ם (שם) ועוד.

מלוה על פה — רב ושמואל אמרו שניהם [דלא כרבי יוחנן וריש לקיש. קעה]: אינו גובה (ואפילו מיתומים

גדולים. תוס').

א. לא אמרו רב ושמואל אלא לענין חיוב מן הדין ובכפיה, אבל מצוה יש על היתומים הגדולים

לפרוע חובות אביהם משלהם (תוס' כאן ולהלן קעד: עפ"י כתובות סו).

ב. לדעת החולקים על רב ושמואל וסוברים מלוה על פה גובה מן היורשים, כופים אותם לפרוע

מנכסי האב. ואפילו מן המטלטלין שירשו (עפ"י תוס' ורשב"א — ע"ע בתשובתו ח"ד סוסי קנב).

להלכה פסק רב פפא (קעו). שגובה מן היורשים. אך דוקא מקרקעות האב שנשתעבדו. ולאחר תקנת

הגאונים — אף מטלטלין משתעבדים (רשב"ם קעד. ועוד; חו"מ קו, א).

ע"ע בערכין כב.

ב. נפל הבית עליו ועל אביו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב; יורשי האב אומרים: הבן מת ראשון וירשו

האב קודם שמת, ואנו יורשים את הנכסים ואין לבעל חוב זכות בנכסי האב. ובעלי החוב אומרים: האב

מת ראשון ואח"כ מת הבן, וירש הבן נכסי האב שעה אחת והרי אנו גובים חובנו מהנכסים [אם נוקטים

'דאקני' משתעבד, כדלהלן]. ואלו ואלו 'שמא' טוענים (רמ"ה) —

בית שמאי אומרים: יחלוקו (שבעלי החוב מוחזקים בנכסים כמו היורשים, כי שטר העומד ליגבות כגבוי

דמי). ובית הלל אומרים: נכסים בחזקתן, כלומר בחזקת היורשים (ששטר העומד ליגבות לאו כגבוי דמי.

עפ"י יבמות לח).

מבואר בגמרא (קנט:): שהוא הדין כשהיורשים הם בני הבן שנפל עליו הבית. ואין בעל חוב יכול לומר להם,

גם אם אביכם מת ראשון ואח"כ אביו, אתם מכה אביכם באים והרי נכסיו משועבדים לי — כי אומרים הם: אנו מכה אבי אבינו באים לירש ולא מכה אבינו.

רסז. א. המשעבד לבעל חובו כל נכסים שיקנה בעתיד, האם דבריו קיימים? ומה הדין כשעשה כן לכמה בעלי חובות?

ב. שטרי חוב המוקדמים והמאוחרים — מה דינם?

א. המשעבד לבעל חובו נכסים שיקנה בעתיד; נכסים שקנה והם אצלו — ודאי בעל חוב גובה מהם (ואפילו לחכמים שסוברים אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — שעבוד שונה, שכתו חזק יותר לחול אף על נכסים שאינם ברשותו כעת. ערשב"ם ותוס'). אבל קנה נכסים ומכרם או הורישם — לרבי מאיר שאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אף אלו משתעבדים. ולחכמים — נסתפק שמואל בדבר.

א. הרשב"ם צדד ששמואל במקום אחר פשט מעצמו ש'דאקנה' משתעבד. וכן אנו נוקטים להלכה [כ'אם תמצוי לומר' שבגמרא], שאדם משעבד נכסים שיבואו לו לאחר זמן. ויש אומרים שאפילו לא כתב שעבוד בשטר, משתעבדים הנכסים הבאים לאחר זמן — ש'אחריות טעות סופר' גם לענין זה. ואולם אם כתב שעבוד ופירש רק נכסים שברשותו ולא פירש נכסים שיקנה בעתיד — י"א ששוב אין אומרים 'טעות סופר' בזה (ע' בראשונים; חו"מ קיב,א).

ב. כתבו כמה מהראשונים ששעבוד 'דאקני' [למאי דקיימא לן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם] — תקנת חכמים הוא. ויש מי שכתב שהדבר שנוי במחלוקת ראשונים אם מועיל מהתורה.

נסתפקו בגמרא, אם תמצוי לומר 'דאקני' משתעבד, מה הדין כשלוה מכמה אנשים ואחר כך קנה נכסים — האם משעבד לראשון או לאחרון. בני ארץ ישראל שלחו: ראשון קנה. ורב הונא אמר, וכן שנה רבה בר אבוה: יחלוקו. וכן מסר רבינא מרב אשי במהדורא בתרא. וכן הסיקו להלכה, שיחלוקו (מפני שהשעבוד חל על הבעלי חובות כאחת, בשעת קניית הנכסים. הלכך יחלוקו כל אחד לפי מעותיו. רשב"ם). מבואר בתוס' שגם אם נוקטים 'דאקני' לא משתעבד, שייך להסתפק בשני בעלי חובות, כאשר לא מכר את הנכסים שקנה אלא הם אצלו — מי מהם גובה.

ב. תנן: שטרי חוב המוקדמים (= שהתאריך הכתוב בשטר קודם לתאריך ההלוואה) — פסולים (שעלול לטרופן שלא כדין מלקוחות שקנו נכסים קודם ההלוואה). והמאוחרים — כשרים. [ישנה דעת תנאים הפוסלת שטרי חוב מאוחרים, כדלהלן קעא. עע"ש].

לדברי ריש לקיש, אין שטרי חוב מוקדמים פסולים לגמרי אלא לרבי מאיר, אבל לחכמים גובה בהם מזמן ההלוואה. ורבי יוחנן אמר, אפילו לחכמים גזרו שאין גובים בהם כלל. וכן הלכה (עפ"י ב"מ עב; חו"מ מג,ז). ונחלקו הראשונים האם גובים בהם מבני חורין או פסולים לגמרי, ואפילו חייב מודה.

מבואר בסוגיא שאם נוקטים שנכסים שבאו ללווה לאחר ההלוואה אינם משתעבדים לבעל חוב אפילו שיעבדם בפירוש [ודלא כרבי מאיר], אף המאוחרים פסולים, שהרי על ידי איחור הזמן הוא נותן אפשרות לגבות שלא כדין מהנכסים שנקנו קודם לאותו תאריך.

א. לפי מה שאנו נוקטים להלכה 'דאקני' משתעבד — אין חשש לגביה שלא כדין בשטרות המאוחרים. ואולם אם לא שיעבד בפירוש נכסים שעתיד לקנות, יש פוסלים ויש מכשירים (ע' בראשונים כאן; חו"מ קיב,א; מג,יג).

ב. יש אומרים שהחשש האמור אינו קיים אלא בשטר שכתב בו תאריך מאוחר מיום כתיבתו, אבל אם איחר כתיבת השטר וכתב בו זמן אמיתי של הכתיבה — אין חשש טירפה שלא כדין, כי לפי האמת חל השעבוד בזמן הכתיבה, והרי טורף בו כדין את כל הנכסים שנקנו קודם כתיבתו (קוב"ש עפ"י הרמ"ה).

דיני גביית שבח קרקעות נתבארו בב"מ יד-טו.

דף קנח

רסח. מה דין הירושה במקרי הספקות הבאים?

א. נפל הבית עליו ועל אשתו ואין ידוע מי מת תחילה.

ב. נפל הבית עליו ועל אמו.

א. נפל הבית עליו ועל אשתו ואין ידוע מי מת תחילה; בית שמאי אומרים: יחלוקו.

יש אומרים (ביבמות לה) שעל כתובה לא אמרו בית שמאי, אלא היא בחזקת יורשי הבעל (רשב"ם). ורבנו תם חולק.

ובית הלל אומרים: כתובה (= מנה ומאתים ותוספת) — בחזקת יורשי הבעל.

נכסי 'מלוג' שנפלו לה מבית אביה — בחזקת יורשי האב (כלומר משפחת האשה. ואפילו לדעת האומרים ירושת הבעל דאורייתא, יש לומר שהואיל וירושתו אינה מחמת קורבה, יורשי משפחתה קודמים. עפ"י תוס').

נכסי 'צאן ברזל' שהכניסתם לבעלה בנישואין והם באחריותו כל משך ימי נישואיהם — נחלקו אמוראים בפירוש דברי בית הלל; לרבי יוחנן, בחזקת יורשי הבעל. לרבי אלעזר, בחזקת יורשי האשה. לרבי שמעון בן לקיש משום בר קפרא, יחלוקו.

א. הלכה כבר קפרא, שכן דבריו הובאו במסקנא. והוא רבו של רבי יוחנן, והרי אין הלכה כתלמיד במקום הרב (עפ"י רי"ף; אה"ע ז, 1).

ב. יש מפרשים מחלוקת האמוראים בסתם נכסים שאצל האשה, שאין ידוע אם הם מנכסי כתובה או מנכסי מלוג. וזהו 'נכסים (סתם) בחזקתן' שאמרו בית הלל (עפ"י רב האי גאון).

ג. גם כשידוע שמת הבעל תחילה, אין יורשי האשה יורשים כתובתה באופן שהיתה צריכה שבועה לגבות כתובתה, שאין אדם מוריש שבועה לבניו. ואולם דבר שהיא נידונית כמוחזקת בו, כגון נכסי צאן ברזל לרבי יוחנן [או מחצה מהם — לבר קפרא] — יורשים אותה (עפ"י תוס', מהרי"ח, רמ"ה). ונחלקו הראשונים באם ייחד לה קרקע לגבות כתובתה (עתוס' ויד רמה).

ב. נפל הבית עליו ועל אמו (שאינן לה בעל) ואין ידוע מי מת תחילה, לסתם משנתנו (וכן סובר בן עזאי), מודים בית שמאי ובית הלל שיחלוקו יורשי האם ויורשי הבן בכל הנכסים, שהרי ירושת שניהם ומוחזקותם בנכסים שוה. רבי עקיבא אומר: הנכסים בחזקתם. ופירש רבי אילא (1) אלעא. וכן הודה לדבריו רבי זירא כשעלה לארץ ישראל, בחזקת יורשי האם [הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט. אביי]. ורבה פירש (כשיטת רבי זירא קודם שעלה) בחזקת הבן (הואיל והבן היה ראוי ליורשה קודם לכל קרוביה האחרים (רשב"ם). וכפי דרך העולם הבן עתיד ועומד לירש את אמו, לכך תקנו שיהיו בחזקתו. עתוס').